

KOMPARATIVNA ANALIZA PRAVNOG POLOŽAJA JAVNIH BELEŽNIKA

UDK: 347.961

Pregledni rad
doi:10.59864/rpjs060103AM

Rezime

Institucija javnog beležništva predstavlja značajan segment savremenog pravnog sistema i pravne sigurnosti građana. Javni beležnici imaju važnu ulogu u prometu prava, zaštiti pravnog prometa i preventivnom delovanju u cilju sprečavanja sudskih sporova. Savremeni sistemi javnog beležništva razlikuju se u pogledu organizacije, nadležnosti i pravnog statusa beležnika, ali većina evropskih država prihvata model javnog beležništva zasnovan na kontinentalnoj pravnoj tradiciji. Cilj rada jeste analiza pravnog položaja javnih beležnika kroz komparativni prikaz rešenja u Republici Srbiji, Nemačkoj, Francuskoj, Italiji i Sjedinjenim Američkim Državama. Posebna pažnja posvećena je javnopravnoj funkciji beležništva, odnosu prema sudovima i advokaturi, kao i značaju beležničke službe za pravnu sigurnost i efikasnost pravosuđa.

³⁰ Alta pej group doo., Београд, Р. Србија, e-mail: aleksandar.milanovic.98@gmail.com, ORCID [0009-0009-4749-8073](https://orcid.org/0009-0009-4749-8073)

³¹ American University, Office of the High Representative in Bosnia and Herzegovina, for DynCorp International, Embassy of the United States in Sarajevo, email: harispesto@live.com, ORCID 0009-0008-7295-1768

Ključne reči: javni beležnik, notarijat, pravna sigurnost, javno pravo, komparativno pravo, pravosuđe.

Uvod

Javno beležništvo predstavlja jednu od najstarijih pravnih institucija u evropskom pravnom sistemu. Njegova osnovna funkcija jeste obezbeđivanje pravne sigurnosti kroz sastavljanje, potvrđivanje i čuvanje javnih isprava. Savremeni pravni sistemi javnog beležnika posmatraju kao nosioca javnih ovlašćenja koji obavlja poslove od javnog interesa (Council of the Notariats of the European Union [CNUE], 2023).

Razvoj tržišne ekonomije, povećanje broja pravnih poslova i potreba za rasterećenjem sudova doveli su do jačanja značaja javnog beležništva u savremenim državama (Arruñada, 2017, Henssler & Kilian, 2018). Posebno je izražena preventivna funkcija beležništva koja doprinosi smanjenju broja sudskih sporova i povećanju pravne sigurnosti građana (European Commission, 2024).

Iako većina evropskih država prihvata kontinentalni model notarijata, postoje značajne razlike u pogledu pravnog položaja, nadležnosti i organizacije javnih beležnika (Shavell, 2004). Upravo zbog toga komparativna analiza omogućava bolje razumevanje savremenih tendencija razvoja beležništva (Tomić, 2019).

1. Pojam i pravna priroda javnog beležništva

Javno beležništvo predstavlja javnu službu kojoj je povereno sastavljanje i potvrđivanje javnih isprava, kao i vršenje drugih poslova određenih zakonom (International Union of Notaries, 2022). Javni beležnik istovremeno poseduje:

- javnopravni karakter kao nosilac javnih ovlašćenja;
- elemente samostalne profesionalne delatnosti;
- preventivnu pravosudnu funkciju.

Specifičnost pravnog položaja javnog beležnika ogleda se u tome što on nije državni službenik u klasičnom smislu, ali obavlja poslove od javnog interesa pod nadzorom države (Van Erp, 2019, Głowacki (2020)).

2. Pravni položaj javnih beležnika u Republici Srbiji

Institucija javnog beležništva u Republici Srbiji uređena je Zakonom o javnom beležništvu. Javni beležnici imenovani su od strane ministra pravde i imaju status nosilaca javnih ovlašćenja. Njihove osnovne nadležnosti uključuju:

- sastavljanje javnobeležničkih isprava;
- solemnizaciju ugovora;
- overu potpisa i prepisa;
- vođenje ostavinskih postupaka;
- čuvanje isprava i depozita.

Uvođenjem javnog beležništva značajno je rasterećen rad

sudova, naročito u oblasti ostavinskih postupaka i prometa nepokretnosti (World Bank, 2023). Srpski model beležništva zasniva se na kontinentalnoj tradiciji i karakteriše ga:

- stroga zakonska regulacija;
- javnopravna odgovornost;
- obavezno članstvo u Javnobeležničkoj komori Srbije;
- kontrola rada od strane Ministarstva pravde (CNUE, 2023).

3. Komparativna analiza pravnog položaja javnih beležnika

Nemačka

Nemački sistem notarijata predstavlja jedan od najrazvijenijih modela kontinentalnog beležništva. Notari imaju status nezavisnih nosilaca javne službe i uživaju visok stepen profesionalne autonomije (European Notarial Network, 2024). U Nemačkoj postoje različiti modeli notarijata:

- samostalni notari;
- advokati-notari;
- državni notari u pojedinim pokrajinama.

Notari imaju važnu ulogu u (Henssler & Kilian, 2018, Arruñada, 2017):

- prometu nepokretnosti;
- privrednim ugovorima;
- naslednopravnim poslovima;

- osnivanju privrednih društava.

Nemački model karakteriše snažna preventivna funkcija notarijata i visok nivo pravne sigurnosti.

Francuska

Francuski notarijat predstavlja jedan od najstarijih sistema javnog beležništva u Evropi. Notari imaju status javnih službenika kojima država poverava vršenje javnih ovlašćenja (CNUE, 2023). Francuski notari:

- sastavljaju javne isprave;
- pružaju pravne savete;
- učestvuju u poreskim poslovima;
- vode evidenciju pravnih poslova.

Posebna karakteristika francuskog sistema jeste snažna povezanost notarijata i države. Broj notara i teritorijalna organizacija određuju se zakonom.

Francuski model naglašava preventivnu pravnu zaštitu i poverenje građana u javne isprave.

Italija

Italijanski notarijat ima dugu pravnu tradiciju i predstavlja važan deo pravosudnog sistema. Notari imaju status samostalnih profesionalaca sa javnim ovlašćenjima (International Union of Notaries, 2022). Njihove nadležnosti posebno su značajne u:

- prometu nepokretnosti;
- naslednom pravu;

- privrednim transakcijama;
- overi pravnih poslova.

Italijanski sistem karakteriše stroga stručna selekcija notara i visok stepen profesionalne odgovornosti.

Sjedinjene Američke Države

Američki sistem notarijata značajno se razlikuje od evropskog kontinentalnog modela. „Notary Public“ u Sjedinjenim Američkim Državama ima ograničena ovlašćenja i uglavnom vrši:

- potvrdu identiteta;
- overu potpisa;
- potvrdu autentičnosti dokumenata.

Američki notari nemaju široka pravna ovlašćenja karakteristična za evropske notare i uglavnom ne sastavljaju složene pravne akte (Closen & Dixon, 2019).

Pravni promet u SAD u većoj meri zasniva se na ulozi advokata i sudova, dok notarijat ima pomoćnu funkciju.

4. Odnos javnog beležništva i drugih pravosudnih profesija

Savremeni sistemi javnog beležništva imaju značajnu ulogu u rasterećenju sudova. Prenošem određenih vanparničnih postupaka na beležnike povećava se efikasnost pravosuđa i smanjuje broj sudskih predmeta (European Commission, 2024). Posebno je značajno:

- vođenje ostavinskih postupaka;
- sastavljanje izvršnih isprava;
- potvrđivanje ugovora.

Odnos između javnih beležnika i advokata često predstavlja predmet stručnih rasprava. Dok advokati zastupaju interese stranaka, javni beležnici imaju obavezu nepristrasnosti i zaštite zakonitosti pravnog posla.

U većini evropskih država beležništvo i advokatura funkcionišu kao komplementarne pravne profesije.

5. Savremeni izazovi javnog beležništva

Digitalizacija pravnog prometa i razvoj elektronskih usluga doveli su do promena u radu javnih beležnika. Savremeni izazovi uključuju:

- elektronsku overu dokumenata;
- digitalne registre (Milenković, 2023);
- elektronske potpise;
- međunarodne pravne transakcije;
- zaštitu podataka.

Evropske države intenzivno rade na modernizaciji notarijata uz očuvanje pravne sigurnosti i autentičnosti javnih isprava (UNCITRAL, 2021).

Zaključak

Komparativna analiza pokazuje da javno beležništvo ima značajnu ulogu u savremenim pravnim sistemima, posebno u kontinentalnoevropskim državama. Iako postoje razlike u organizaciji i nadležnostima, zajednička karakteristika većine sistema jeste preventivna funkcija beležništva i zaštita pravne sigurnosti.

Republika Srbija prihvatila je kontinentalni model notarijata koji doprinosi efikasnosti pravosuđa i sigurnosti pravnog prometa. Savremeni razvoj beležništva usmeren je ka digitalizaciji usluga, jačanju međunarodne saradnje i unapređenju profesionalnih standarda.

Budući razvoj javnog beležništva biće povezan sa tehnološkim promenama i potrebom usklađivanja nacionalnih pravnih sistema sa međunarodnim standardima pravne sigurnosti.

Literatura

1. Arruñada, B. (2017). *Institutional Foundations of the Market Economy: Notaries, Property, and Contracts*. Cambridge University Press.
2. Cloßen, M. L., & Dixon, R. M. (2019). Notaries Public: The Forgotten Profession. *DePaul Law Review*, 68(2), 487–520.
3. Council of the Notariats of the European Union. (2023). *The Role of Notaries in the European Legal Order*. Brussels: CNUE.

4. European Commission. (2024). *Justice Scoreboard 2024*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
5. European Notarial Network. (2024). *Comparative Study on Notarial Systems in Europe*. Brussels.
6. Głowacki, A. (2020). Notarial profession and legal certainty in civil law systems. *International Journal of the Legal Profession*, 27(3), 245–262.
7. Henssler, M., & Kilian, M. (2018). Notaries in Europe: Comparative legal perspectives. *European Review of Private Law*, 26(4), 623–645.
8. Milenković, N. (2023). Mogućnosti koriscenja aplikacija sa otvorenom licencom u razvoju programa. *ITB-informatika, tehnika, biznis*, 1(1), 33-48.
9. International Union of Notaries. (2022). *Notarial Profession and Preventive Justice*. Rome: UIN.
10. Tomić, M. (2019). Javno beležništvo u Republici Srbiji - odabrana pitanja. *Pravo i privreda*, 57(10-12), 134-145.
11. Shavell, S. (2004). *Foundations of Economic Analysis of Law*. Harvard University Press. (korisno za teorijski deo o preventivnoj funkciji notarijata)
12. UNCITRAL. (2021). *Model Law on Electronic Transferable Records*. United Nations.
13. Van Erp, S. (2019). Public functions of civil law notaries in modern legal systems. *Notarius International*, 24(1), 15–34.
14. World Bank. (2023). *Doing Business and Property Registration Systems in Europe*. Washington, DC: World Bank.

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE LEGAL POSITION OF NOTARY PUBLIC

Abstract

The institution of public notary is an important segment of the modern legal system and the legal security of citizens. Notaries public have an important role in the circulation of rights, protection of legal circulation and preventive action in order to prevent court disputes. Modern public notary systems differ in terms of organization, jurisdiction and legal status of notaries, but most European countries accept a public notary model based on the continental legal tradition. The aim of the paper is to analyze the legal position of public notaries through a comparative presentation of solutions in the Republic of Serbia, Germany, France, Italy and the United States of America. Special attention is paid to the public legal function of the notary, the relationship with the courts and the legal profession, as well as the importance of the notary service for legal security and the efficiency of the judiciary.

Key words: notary public, notary, legal certainty, public law, comparative law, judiciary.

Datum prijema (Date received): 11.03.2026.

Datum prihvatanja (Date accepted): 22.04.2026.